

سبک‌رابطه

بررسی خانواده متعال از منظر آیات و روایات

یا چاره‌ساز باشید یا صبر‌پیشه سازید

حجت‌الاسلام علیرضا فرهنگ*

دین مبین اسلام خانواده را از مهم‌ترین و اساسی‌ترین واحدهای اجتماعی می‌داند. از این رو متعال بودن اعضای خانواده و رابطه‌های اعضای آن بی‌گمان اثرات مثبتی را در جامعه به دنبال خواهد داشت. صاحب‌نظران روانشناسی یکی از مهم‌ترین نهادهای مؤثر در تربیت و رفتار آدمی را سازمان خانواده متعال می‌دانند. ویژگی‌های خانواده‌های متعال در نوع روابط خانوادگی و نقش‌هایی که هر یک از اعضا بر عهده دارند، متبلور می‌شود. آگاهی داشتن زوجین در خانواده متعال از معیارهای انتخاب همسر، روانشناسی، تفاوت‌ها و حقوق زن و مرد، بنیان خانواده را استوارتر می‌سازد. موانع تشکیل خانواده متعال از دیگر موضوعاتی است که جهت دستیابی به خانواده متعال نمی‌توان نسبت به آن بی‌تفاوت بود. در این عرصه باید موجهات تیرگی روابط افراد خانواده را شناسایی و از آن پیشگیری کرد. آثاری که از خانواده متعال بر جای می‌ماند خانواده‌ها را بر آن می‌دارد که برای رسیدن به چنین فضایی تلاش کنند. همسران

اهمیت خانواده متعال از منظر اسلام

نهاد خانواده از منظر دین اسلام، دارای جایگاه و قداست ویژه‌ای است که قابل مقایسه با هیچ نهاد دیگری نیست. پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: «در دین اسلام هیچ بنایی ساخته نشده که نزد خداوند عزوجل محبوب‌تر و ارجمندتر از ازدواج باشد.» دین در تعریف خانواده همان معنای عرفی را تأیید و آن را گروهی متشکل از افراد دارای شخصیت مدنی، حقوقی و معنوی معرفی می‌کند. روانشناسان بسیاری اذعان داشته‌اند که خانواده از دو همسر و فرزند یا فرزندان ایشان تشکیل می‌شود. بر این اساس شامل بقیه خویشاوندان نیست. منظور از خانواده متعال، سازمان فاقد عیب و نقص نیست بلکه این مفهوم به شبکه‌ای از روابط متقابل اخلاقی می‌شود که مفوم به شبکه‌ای از مشکلات و موانع احتمالی بوده و ضعف‌های کم و بیش قابل اعتنایی دارند. پس در مقابله با موارد مذکور، شیوه منطقی اتخاذ می‌کنند. متعال بودن خانواده موجب می‌شود که سلامت خانواده امکان‌پذیر شود. مقاومت و پایداری خانواده در مقابل مشکلات بیشتر، رضایت، امنیت و آسایش برای افراد ایجاد می‌کند تا زمینه برای خانواده‌های مطلوب و بالنده فراهم شود. بی‌شک سلامت جامعه وابسته به سلامت خانواده است و سلامت روانی و جسمانی افراد تأمین نمی‌شود مگر آنکه ازدواج‌های موفق و خانواده‌های سالم و متعال داشته باشیم.

پیش و توجه به اهداف ارز شمند

در خانواده متعال زن و مرد از پیش تکاملی و تحولی برخوردارند. این ویژگی فرد را برمی‌تاباند تا نقطه نظر ثابت و غیرقابل تغییری نسبت به همسر خود اتخاذ کند. خانواده متعال برای زندگی خود ارزش قائل بوده و زندگی را فدای امور بویچ، بی‌ارزش، ناپایدار و زودگذر نمی‌کند. هر فردی برای داشتن خانواده سالم باید هدف زندگی خود را درک کند. در خانواده متعال هدف روشن به همراه اندیشه مثبت، نقطه شروع موفقیت است.

تفاهم، منطقی و حق‌سالاری

اگر بتوانیم خود را در نقطه نظر همسرمان قرار دهیم، به گونه‌ای که نحوه تفکر و پیش او را نسبت به مسائل عیناً درک کرده و از دیدگاه او نسبت به مسائل و دنیا بنگریم، به مرز تفاهم یا همسر خود رسیده‌ایم. امام علی (ع) می‌فرمایند: «از نشانه‌های فرد با ایمان این است که غرض او از سخن گفتن، زور گوئی و فخر فروشی و تحمیل به دیگران نیست.» در دین و عرف، زن سالاری، مردسالاری و حتی فرزندسالاری منطقی نیست و مردود به حساب می‌آید. در تصمیم‌گیری‌های اعضای خانواده بعد از مشورت، به طور منطقی با حق‌سالاری بهترین انتخاب را می‌تواند داشته باشند.

خوش خلقی و انتقاد سازنده

خداوند متعال در مورد عظمت پیامبر(ص) می‌فرماید: مرحمت خدا تو را با خلق مهربان و خوش خوی گردانید و اگر تندخو بودی، مردم از گرد تو متفرق می‌شدند. خانواده متعال برای تعادل در زندگی و کامیابی هر چه بیشتر از خوش خلقی و گشاده‌رویی و چهره‌ای بر نشاط استفاده می‌کند.

قرآن کریم خانواده متعال را این گونه معرفی می‌کند:

«از نشانه‌های او اینکه از نوع خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدان‌ها آرام گیرد و میانتان دوستی و رحمت نهاد. این نعمت برای مردمی که می‌اندیشند، قطعاً نشانه است.» پس برترین معیار و نشانه برتری و سعادت‌تمندی همسران، احساسی است که از دل آرامش روان و شکوفایی وجود دارند. آرامش زندگی را به عشق‌های زودگذر و هوس‌های جوانی نمی‌دانند، عشقی قابل تقدیر است که آرام و طبیعی رشد کند

در خانواده متعال رحمت و مودت را تضمین‌کننده عشق به کانون خانواده و سکینه خاطر را ضامن دوام کانون خانواده خود می‌دانند. خانواده، اساسی‌ترین نهاد در جامعه اسلامی است. دین مبین اسلام بر نامه زندگی زوجین را بر اساس صلح و صفا، سازگاری و گذشت قرار داده است و می‌خواهد زن و مرد در کمال آسایش و امنیت فکری در کنار هم باشند و چنین چیزی تنها در سایه خانواده متعال به وجود می‌آید. تعادل و میانه‌روی از صفات بارز خانواده‌های خوشبخت است و هر خانواده‌ای ممکن است در معرض دو آفت بزرگ افراط و تفریط قرار گیرد. دین مبین اسلام در هر اموری به خصوص در امر خانواده با میانه‌روی، تعادل و توازن موافق است. این بهترین راهی است که دین به ما نشان داده است. همسران با ساختاری سالم و جامع به راحتی می‌توانند به سمت خانواده متعال پیش روند و پایه‌های زندگی را مستحکم کنند. این تعادل در شرايطی است که امکان دارد جامعه آسنب‌های جبران‌ناپذیری به پیگیره خانواده وارد کند اما فرامین و مسیر زیبایی دین مبین اسلام را هر هموار می‌کند و خانواده را به مقصد عالی می‌رساند.

موانع تشکیل خانواده متعال

علل، عوامل و انگیزه‌های بسیاری هستند که در حیات خانوادگی دخالت کرده و آن را متزلزل می‌سازند. خانواده متعال برای جلوگیری از نفوذ این عوامل در حیات شخصی‌شان ناگزیرند این عوامل را بشناسند و جلوی آن را سد کنند. این عوامل عبارتند از: خودخواهی و خودبرتری‌بینی، تحقیر و سرزنش، مقایسه کردن همسر با دیگران، توقبات و انتظارات بیجا از چشم و هم‌چشمی، ناسپاسی از زحمات و بی‌انصافی، تجملگرایی، عدم شناخت و آگاهی به اصول زندگی مشترک، دعوا و جدال، سست شدن باورهای مذهبی، فریبکاری و عدم صداقت، دخالت‌های اطرافیان، سوءظن و بدبینی و پرچسب زدن. حضرت علی (ع) نام‌های خطاب به فرزند عزیزشان امام‌حسن(ع) می‌نویسد: «از غیرت‌ورزی بی‌جهت و سوءظن اجتناب کن، چرا که این نوع سوءظن زنان سالم و عقیقه را به نادرستی و شک و تردید می‌اندازد.» دین مبین اسلام بر کرامت و عزت نفس بسیار تکیه کرده است و موارد نداده که انسان، دیگران را حتی خودش را تحقیر کند. در خانواده متعال سلامت و استحکام و اقتدار عاطفی و منطقی وجود دارد. پسر و مادر هر دو با بصیرت و پیش اجتماعی برخوردارند و آگاهی‌های مستمر ایشان ضامن رشد مطلوب شخصیت اجتماعی، زمینه‌ساز پذیرش مسئولیت اجتماعی بوده تبلور ناوری‌ها و خلاقیت‌های ذهنی در کودکان و نوجوانان است.

آگاهی زن و مرد از حقوق یکدیگر

برای موفقیت در خانواده باید اعضای خانواده احساس مسئولیت و به وظایف خود به درستی عمل کنند. اعضای خانواده باید حقوق یکدیگر را رعایت کنند و این مهم هنگامی مقدور است که زن و شوهر از حقوق خود و همسرشان به خوبی و وضوح آگاهی یابند. بعضی از حقوق غیر برزن شامل اطاعت، تمکین، نیاراستن خود برای غیر شوهر، بدون اجازه شوهر از خانه بیرون نرفتن و بعضی از حقوق زن بر شوهر شامل حق نفقه و تأمین معیشت، آراستگی و احترام به زن است. زنی به خدمت پیامبر(ص) آمد و پرسید: حق شوهر بر همسرش چیست؟ پیامبر فرمودند: «از شوهر اطاعت کند و نسبت به او عصیان و سرکشی نکند. از ثروت او با اجازه و رضایتش انفاق کند، بی‌اجازه او روزه مستحبی نگیرد، نفس خویش را از او باز ندارد، بدون اجازه و رضایت او از خانه خارج نشود.» پس اگر زن و شوهر به وظایف اسلامی و اخلاقی خود آگاه باشند و آن را به کار ببندند، کانون خانواده همیشه گرم و با محبت است و فرزندان‌شان خوش‌اخلاق و با شخصیت بار می‌آیند.

آشنایی و پذیرش تفاوت‌های یکدیگر

مسئله اصلی این است که همواره اختلاف سلیقه و تفاوت‌های فردی وجود دارد و زوج‌ها باید حاضر شوند تفاوت‌های فردی یکدیگر را بپذیرند و اختلافات زناشویی را در یک فضای محرمانه و صمیمانه مطرح کنند. برخی از این تفاوت‌ها از لحاظ جسمی و فیزیولوژی مانند این است که مرد به طور متوسط درشت‌اندام‌تر و زن کوچک‌اندام‌تر، برخی تفاوت‌های دیگر از نظر احساسات است. مانند اینکه مرد می‌خواهد شخص زن را تصاحب کند و در اختیار بگیرد و زن می‌خواهد دل مرد را تسخیر کند. برخی دیگر از لحاظ روحی و روانی است. مانند اینکه زن توجه زیادی به جزئیات دارد و مرد کلی‌نگر است.

آشنایی با روانشناسی زن و مرد

برای ریشه‌یابی اختلاف‌های زناشویی حتماً موضوعی به عنوان روانشناسی زن و مرد آشنا شوید به عنوان نمونه باید مردها بداند که خانم‌ها دوست دارند مردها با آنها صحبت کنند. هنگامی که مردها با آنها صحبت نمی‌کنند یا به حرف‌های خانم‌ها پاسخ نمی‌دهند، آنها احساس محبوب نبودن و مهم نبودن می‌کنند. خانم‌ها باید بداند که برای مرد طلب راهنمایی و نصیحت، نشانه ضعف است. چون او احساس می‌کند باید به تنهایی مشکل خود را حل کند. البته در مورد همه این خصلت‌ها عمومیت ندارد و اغلب این گونه است.

بیرون کردن مشکلات و رضایت از زندگی

جان کلام اینکه تک تک اعضای خانواده متعال با فکر و تدبیر وارد کار و تلاش می‌شوند و انتظار هر گونه مشکل و پیشامد را دارند، در حل مشکلات می‌کوشند و در عبور از امواج حوادث و طوفان‌ها آگاه و هوشیار می‌گذرند. حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «بدان که برون شدن از مشکلات از دو کار خارج نیست، یا چاره یا حلیه می‌توان برای آن به کار برد. پس باید چاره‌اندیشی کرد و اگر چاره‌ی ندارد، باید در مقابل آن صبر پیشه ساخت.»

* پژوهشگر سبک زندگی

راهنما

زن مسلمان و خانواده اسلامی در کلام رهبری

نهاد خانواده را کانون محبت و معنویت کنیم

می‌گویید در غرب خانواده نیست، پیشرفت هم هست. آنچه امروز در ویرانی بنیاد خانواده در غرب روزه‌روز بیشتر دارد نمودار هایش ظاهر می‌شود، اینها اثرش را خواهد بخشید؛ هیچ عجله‌ای نباید داشت. حوادث جهانی و حوادث تاریخی اینچور نیست که زودبازده کدام‌یک تا حالا اثر گذاشته. آن روزی که غرب به این پیشرفت‌ها دست پیدا کرد، در آنجا هنوز خانواده سر جای خودش بود؛ حتی مسئله جنسیت با همان رعایت‌های اخلاقی جنسی – البته نه به شکل اسلامی، بلکه به شکل خاصی خودش – وجود داشت. اگر کسی با معارف غربی آشنا باشد، هم در اروپا و هم بعداً در امریکا این را می‌بیند و مشاهده می‌کند این مسئله رعایت‌های اخلاقی دو جنس نسبت به یکدیگر، مسئله حیا، پرهیز از تهمت، اینها چیزهایی بود که آن روز وجود داشت. این مسئله‌ها پاینده‌ای بود که آن روز وجود داشت. این مسئله‌ها برای ایاچی‌های غربی تا آنجا به وجود آمده. آن روز یک زمینه‌های فراهم شد و به اینجا رسید. وضع امروز هم فرادی بسیار تلخ و سختی را برای آنها رقم می‌زند.» (۱۴ دی ماه ۱۳۹۰ / بیانات در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی)

علاقه‌های فرهنگی - قصص، احکام، حکایت‌های قرآنی، ماجراهای آموزنده - فراهم کرد و در هر فرصتی به فرزندان خود مدل غذای جسمانی چشاندی، نسل‌ها در آن جامعه، بالنده و رشید خواهند شد. این هنر زن است و منافاتی هم با درس خواندن و درس گفتن و کار کردن و ورود در سیاست و امثال اینها ندارد. (۲۰ اسفند ۱۳۷۵)

زن - در مسئله زن آنچه در درجه اول اهمیت قرار دارد، مسئله «خانواده» است. نقش زن به عنوان عضوی از خانواده، به نظر من از همه نقش‌هایی که زن می‌تواند ایفا کند، این اهمیتش بیشتر است... بحث سر این نیست که زن آیا می‌تواند مسئولیتی در بیرون از منزل داشته باشد یا نه – البته که می‌تواند، شکی در این نیست؛ نگاه اسلامی مطلقاً این را نفی نمی‌کند – بحث در این است که آیا زن حق دارد به خاطر همه چیزهای مطلوب و جالب و شسیرینی که در بیرون از محیط خانواده برای او ممکن است تصور شود، بعضی مسئولیت‌ها را بر عهده بگیرد یا نه؟ ما روی این نقش تکیه می‌کنیم، من می‌گویم مهم‌ترین نقشی که یک زن در هر سطحی از علم و سواد و معلومات و تحقیق و معنویت می‌تواند ایفا کند، آن نقشی است که به عنوان یک مادر و به عنوان یک خانم می‌تواند ایفا کند. این همه کارهای دیگر او مهم‌تر است؛ این، آن کاری است که غیر از زن، کسی دیگری نمی‌تواند آن را انجام دهد. گیرم از زن مسئولیت مهم دیگری هم داشته باشد - داشته باشد - اما این مسئولیت را باید مسئولیت اول و مسئولیت اصلی خودش بداند. بقای نوع بشر و رشد و بالندگی استعداد‌های درونی انسان به این وابسته است؛ حفظ سلامت روحی جامعه به این وابسته است. (۱۳ تیرماه ۱۳۸۶)

به فرموده مقام معظم رهبری، هر گونه پیشرفت جامعه ریشه در خانواده دارد و جامعه اسلامی نیز تنها در سایه وجود خانواده تراز اسلامی به اهداف خود رسید. اینها حتی پیشرفت‌های غرب را ریشه در خود دارند. می‌دانند که خانواده بنیانی اخلاقی و اصولی داشت. رهبری در این زمینه می‌فرمایند: «جامعه اسلامی، بدون بهره‌مندی کشور از نهاد خانواده سالم، سرزنده و پانشاط، اصلاً امکان ندارد پیشرفت کند. به خصوص در زمینه‌های فرهنگی و البته در زمینه‌های غیر فرهنگی، بدون خانواده‌های خوب، امکان پیشرفت نیست پس خانواده لازم است. حالانقض نشود که شما زن - در خانواده عنصر محوری است. اما اینچور نیست که مرد در خانواده وظیفه و مسئولیت و نقشی نداشته باشد. مرد‌های بی‌عاطفه، مرد‌های بی‌عایش، مرد‌های قدر‌نشناس زحمت‌زن خانه، اینها به محیط خانه لطمه می‌زنند. مرد باید قدر دان باشد. جامعه باید قدر دان باشد. حتماً بایستی روی کار زن‌های خانه‌دار ارزش‌گذاری ویژه بشود. بعضی می‌توانستند بروند کار بگیرند، بعضی می‌توانستند تحصیلات عالیه بکنند، بعضی تحصیلات عالیه هم نداشتند - من دیدم زنانی را از این قبیل - گفتند ما می‌خواهیم این بچه را بزرگ کنیم، خوب تربیت کنیم، نرقتیم کار بگیریم. زن نرفته کار بگیرد، آن کار هم زمین نماده. آن ۱۰ نفر دیگر رفتند آن کار را گرفتند. (۱۴ دی ماه ۱۳۹۰ / بیانات در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی)

نبره محمودی اهمیت خانواده و حفظ و تعالی آن از جمله مهم‌ترین موضوعات در فرمایشات و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری است. ایشان به ویژه در مناسبت‌های مرتبط با زنان، مباحثی بسیار کلیدی درباره زن مسلمان بیان کرده‌اند. فرمایشات راهبردی و روشنگرانه رهبر معظم انقلاب در این زمینه در صورت اجرایی شدن می‌تواند بسیاری از چالش‌های موجود در جامعه درباره خانواده از جمله معضل طلاق را حل کند. در ادامه مروری بر برگ‌زیده‌ترین بیانات راهبردی ایشان در این زمینه داریم.

نگاه مقام معظم رهبری به خانواده یک نگاه کاملاً علمی است و این نهاد را سلول اصلی جامعه می‌دانند که اگر این سلول‌ها سالم باشند جامعه نیز سالم خواهد شد. رهبری در این زمینه می‌فرمایند: «مسئله خانواده، مسئله بسیار مهمی است. پایه اصلی در جامعه است، سلول اصلی در جامعه است. نه اینکه اگر این سلول سالم‌تر باشد، سلامت به دیگرها سرایت می‌کند، بلکه به این معناست که اگر سالم شد، یعنی بدن سالم است. بدن که غیر از سلول‌ها چیز دیگری نیست. هر چیزی، مجموعه سلول‌هاست. اگر ما توانستیم سلول‌ها را سالم کنیم، پس سلامت آن جهاز را داریم. مسئله اینقدر اهمیت دارد.» (۱۴ دی ۱۳۹۰ / بیانات در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی)

با توجه به اهمیت و بایستگی این نهاد، به مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در موارد متعدد و به ویژه هنگام خواندن خطبه مقد، همواره از خانواده به عنوان نعمت الهی یاد و پر قداست آن تأکید کرده‌اند: «دختران و پسران باید بکوشند از پیوند مقدس زناشویی پاسداری کنند. این هدف، تنها وظیفه یکی از آنها نیست که بگوییم یکی از آنها همواره مشکلی در آورد و دیگری همیشه تحمل کند، بلکه باید هر دو به هم کمک کنند.» (مطلع عشق؛ برگ‌زیده‌ای از رهنمودهای حضرت آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای به زوج‌های جوان / محمدجواد حاج علی‌اکبری)

مقام معظم رهبری تزیق معنویت در جامعه را که در حقیقت عنصر اصلی شکل‌گیری یک جامعه دینی و تعالی است یکی از وظایف و کارکردهای مهم خانواده برمی‌شمردند و می‌فرمایند: «ما باید با فساد مبارزه کنیم. این مبارزه را باید بنیان خانواده را محکم و مستحکم و اصلی‌ترین پرورش‌گاه آدمی را کانون محبت، صفا، عاطفه و معنویت سازیم.» (۳۱ شهریور ۱۳۶۶ / بیانات در مجمع عمومی سازمان ملل)

به فرموده مقام معظم رهبری، هر گونه پیشرفت جامعه ریشه در خانواده دارد